

ОСНОВИ ЕКОНОМИЈЕ

-ПРЕДАВАЊА: VI НЕДЕЉА-

ДР АЛЕКСАНДАР
МОЈАШЕВИЋ

Делови економије (микро и макро)

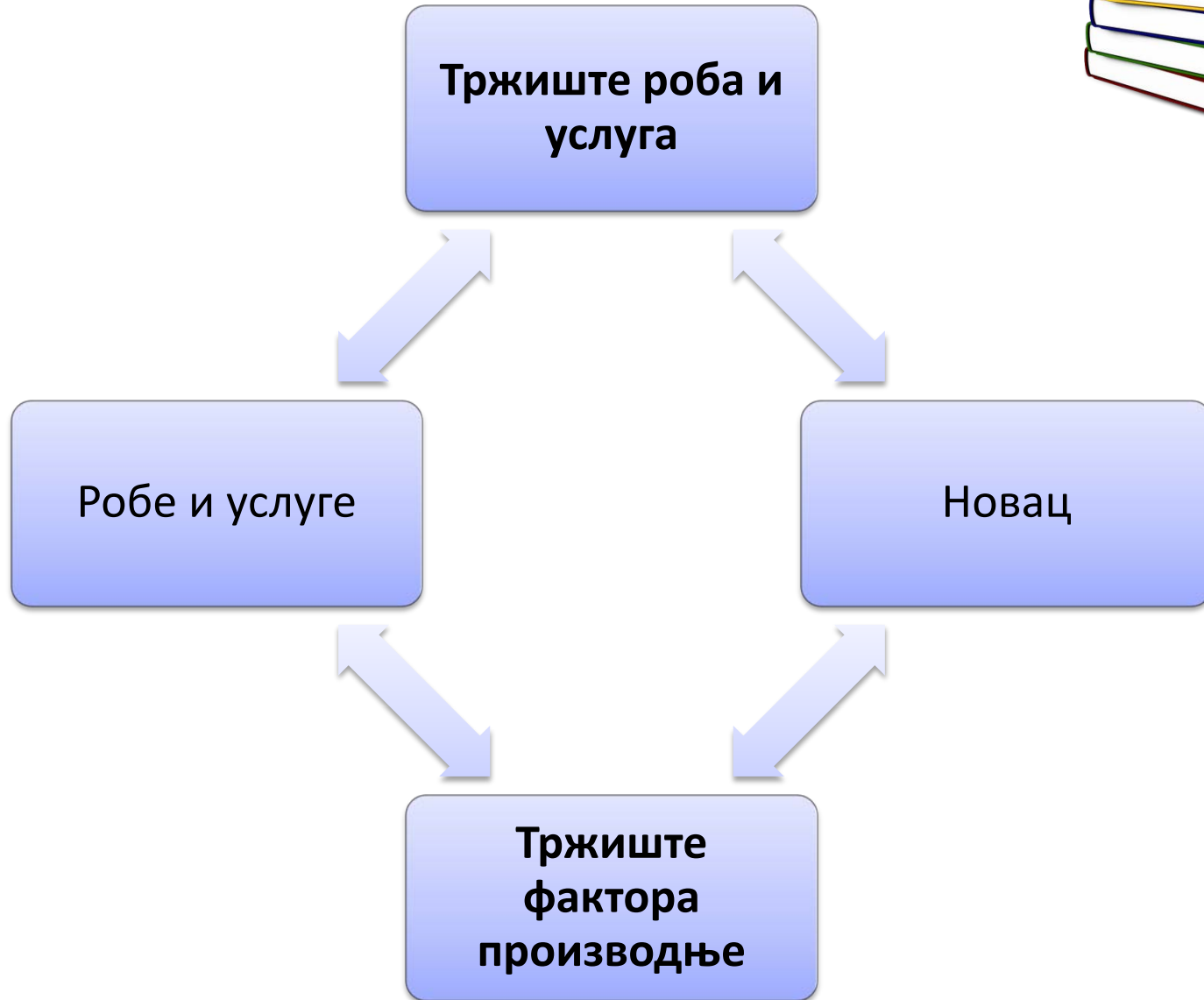
МИКРОЕКОНОМИЈА

- *Понашање појединачних привредних субјеката*
- Закон понуде и закон тражње

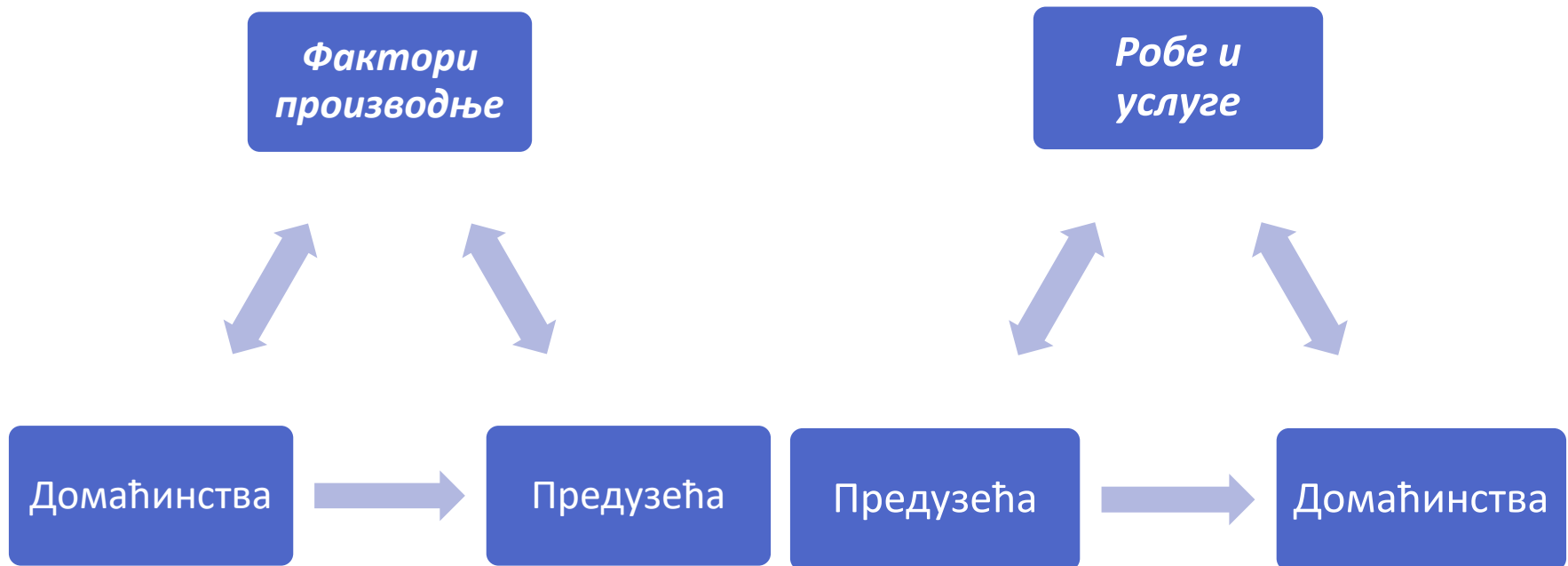
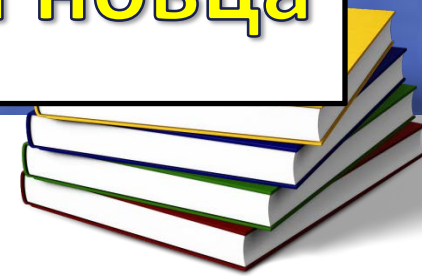
МАКРОЕКОНОМИЈА

- *Опште економске појаве*
- Инфлација, незапосленост, економски раст

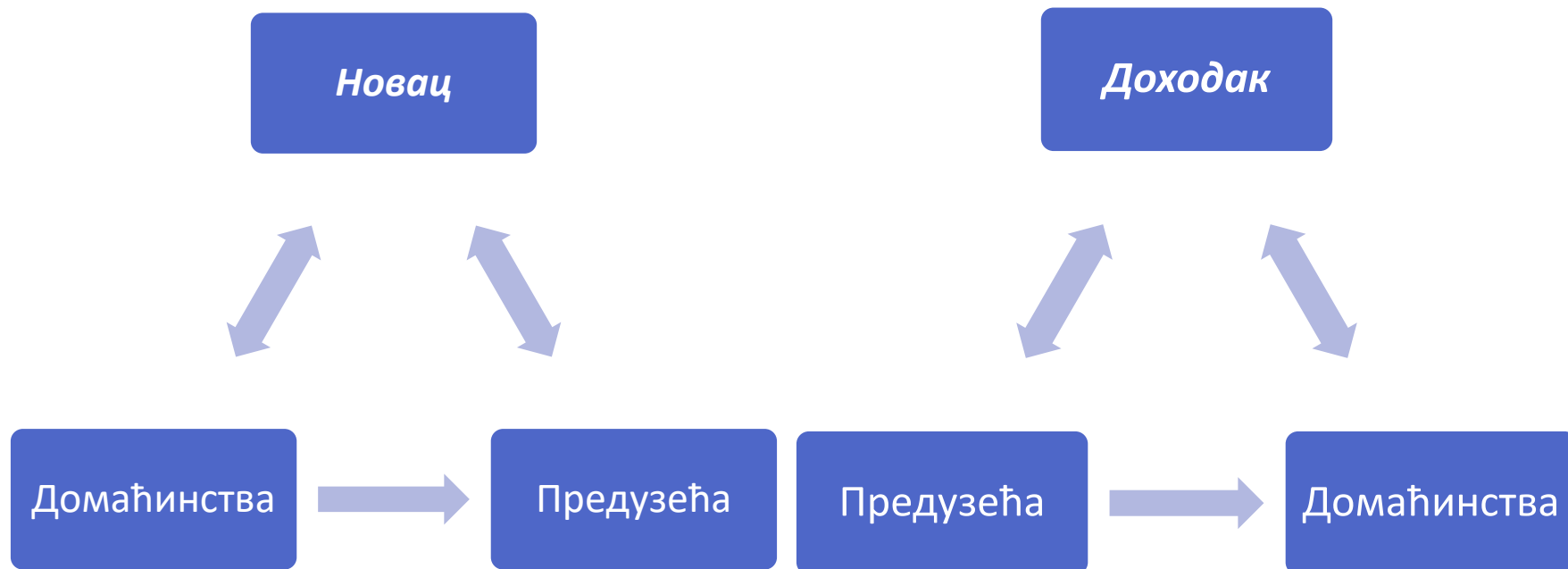
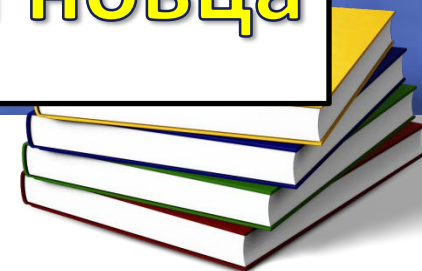
Дијаграм кружног тока робе и новца

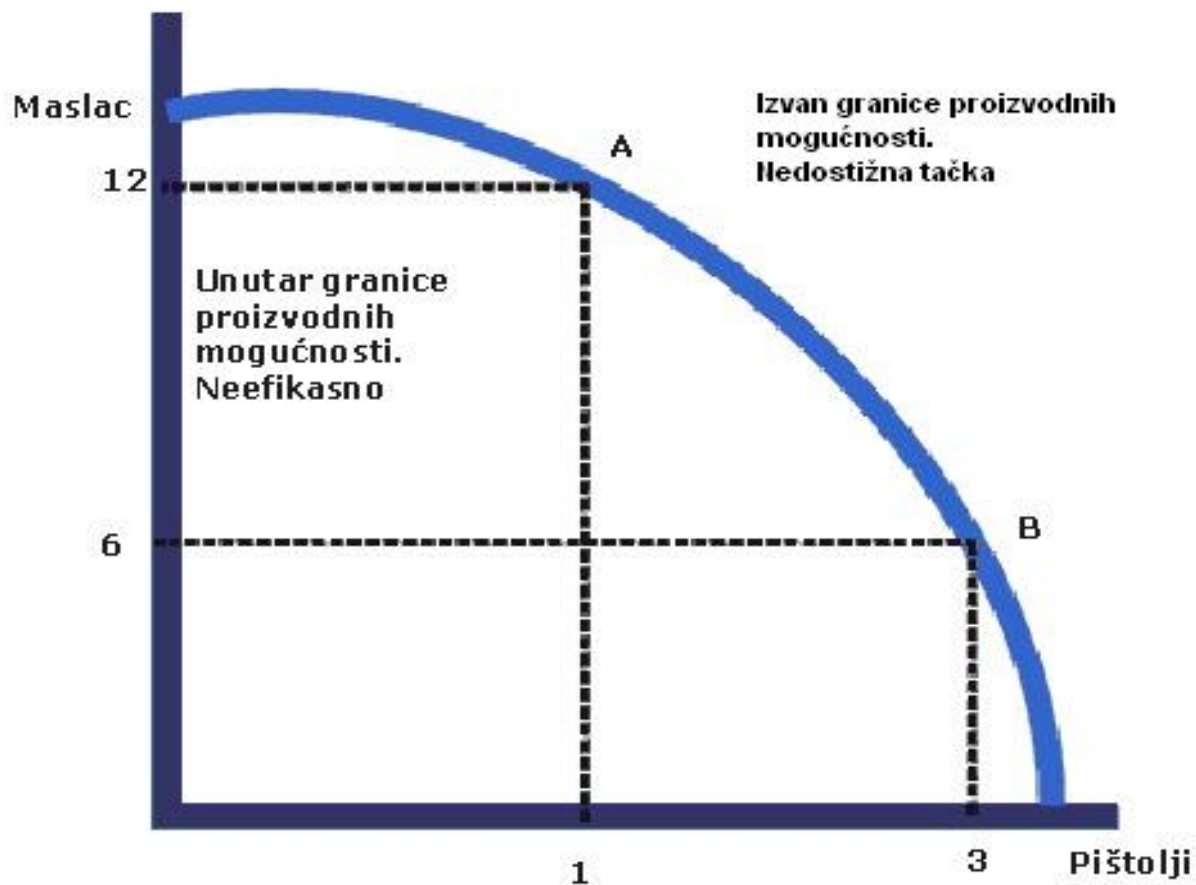
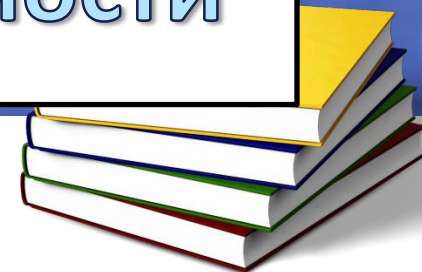
Дијаграм кружног тока робе и новца

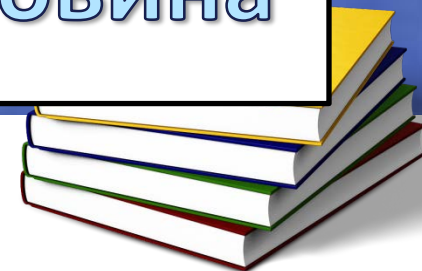
Дијаграм кружног тока робе и новца

Граница производних могућности

Компаративна предност и трговина

*АПСОЛУТНА
ПРЕДНОСТ*

ПРОДУКТИВНОСТ

*КОМПАРАТИВНА
ПРЕДНОСТ*

**ОПОРТУНИТЕТНИ
ТРОШКОВИ**

СПЕЦИЈАЛИЗАЦИЈА

Електронска трговина

- **ЕТ је настала у САД**
- **Дигитални каталози → мултимедијални садржаји**
- **Компјутерски програми → различити производи и услуге**
- ***Начин плаћања преко НЕТА:***
 1. **Дигитални монетарни системи (дигиталне валуте),**
 2. **Кредитне картице и SSL протоколи (шифрирање података),**
 3. **Слање новца чеком или SWIFT-ом,**
 4. **МАП систем (dot-ком компаније) које нуде услуге плаћања преко НЕТА,**
 5. **Поузеће, уплатница, вирман,**
 6. **Сопствени достављачи рачуна или слипа,**
 7. **Онлајн ауторизација КК према ауторизацијском Ц. (дигитални рачун)**

Електронска трговина

- **Дистанциона продаја**
- **Закон о електронској трговини 2009.**
- **Директива ЕУ о заштити потрошача (право на опозив уговора)**
- **Предности Е-трговине:**
 - 1. Једноставност куповине**
 - 2. Нижи трошкови за купце (већи избор)**
 - 3. Уштеда времена за купце и продавце**
 - 4. Нижи трошкови производње**

Фактори појединачне тражње

- Појединачна тражња: количина робе или услуге коју је неки купац спреман да купи по одређеној цени!***

ЦЕНА РОБЕ (ЗАКОН ТРАЖЊЕ)

ДОХОДАК (НОРМАЛНА И ИНФЕРИОРНА РОБА)

ЦЕНЕ ПОВЕЗАНИХ РОБА (С И К)

УКУСИ

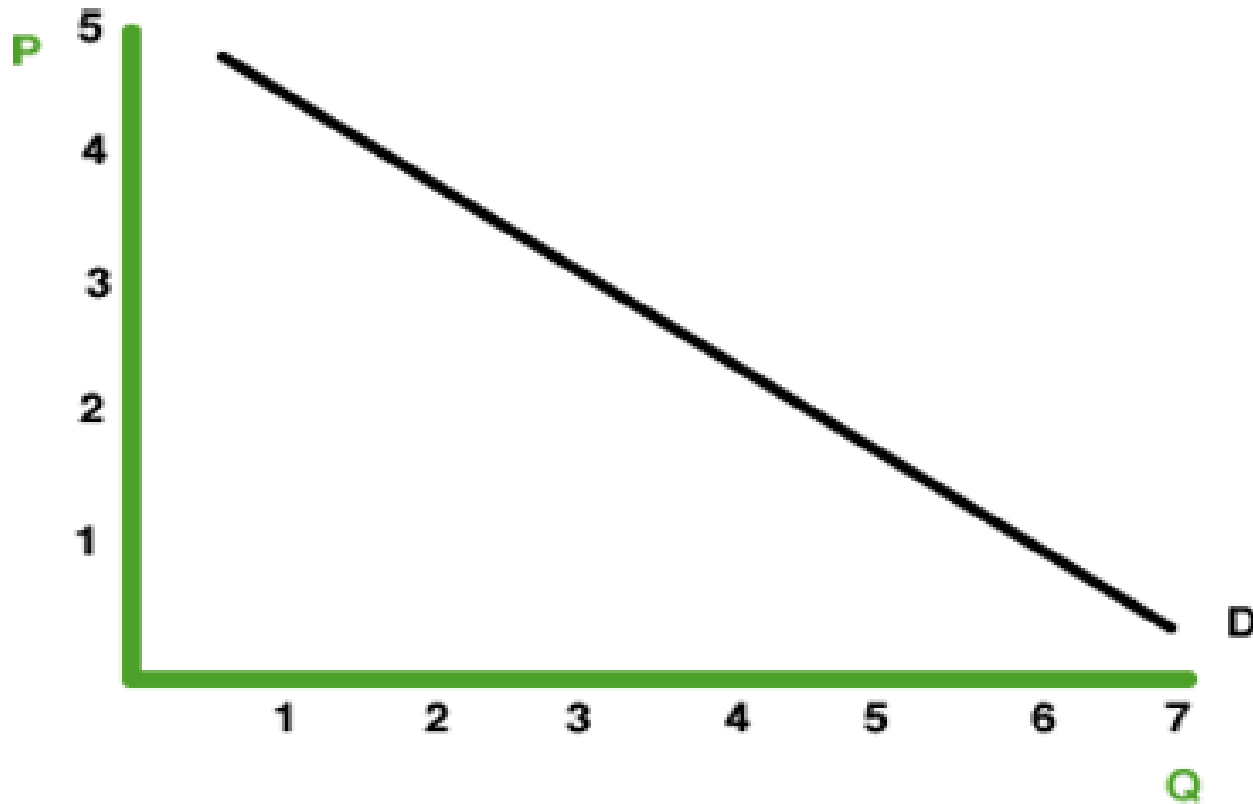
ОЧЕКИВАЊА

Крива тражње

Распоред појединачне тражње

Цена	Количина траженог производа
30 din.	0
25 din.	2
20 din.	4
15 din.	6
10 din.	8
5 din.	10
0 din.	12

Крива тражње

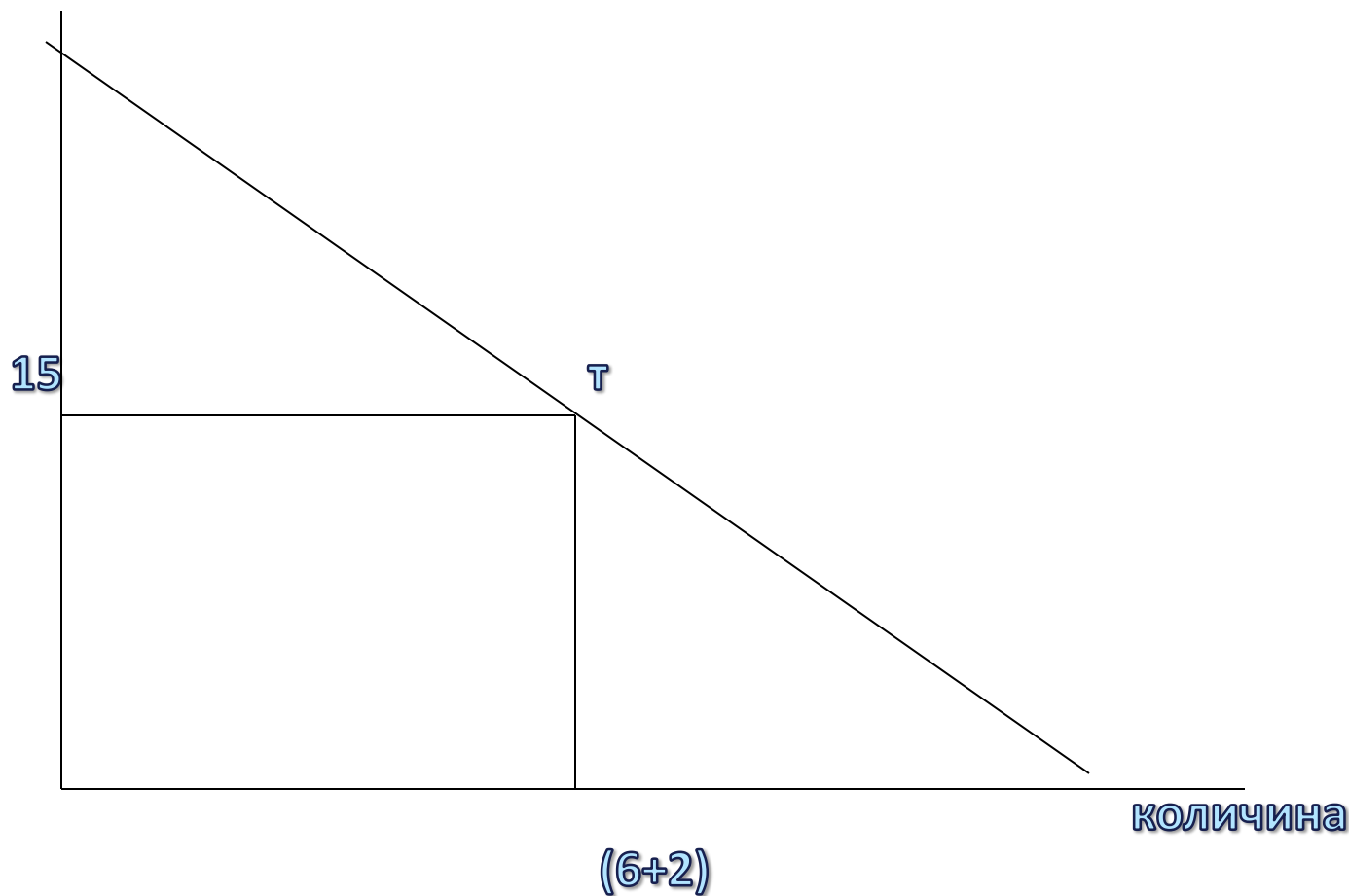

Укупна тржишна тражња

- **Укупна тржишна тражња неке робе: збир појединачних тражњи свих купаца те робе!**
- **Распоред појединачне и тржишне тражње**

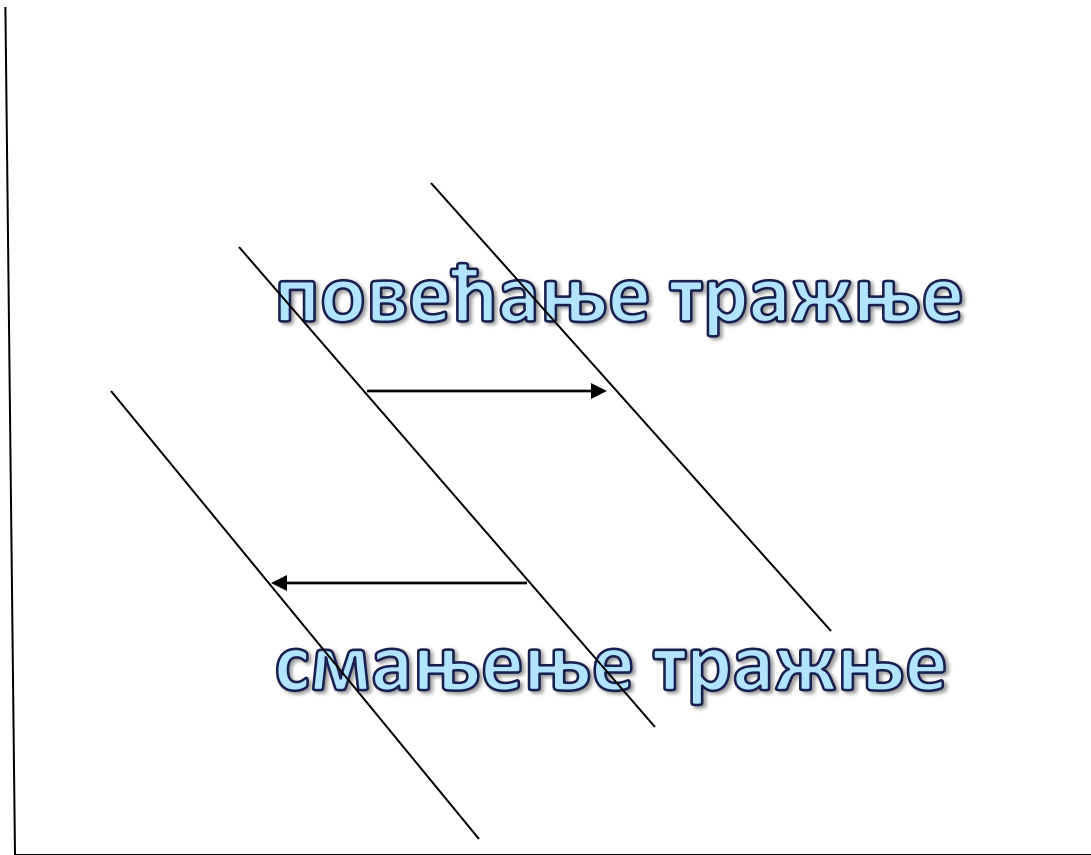
Цена	Количина			Трж.
	V_i		J_a	
30 din.	0	+	0	= 0
25 din.	2	+	0	= 2
20 din.	4	+	1	= 5
15 din.	6	+	2	= 8*
10 din.	8	+	3	= 11
5 din.	10	+	4	= 14
0 din.	12	+	5	= 17

цена

Крива тржишне тражње показује однос између цене једне робе и укупне тражене количине те робе, од свих купаца на тржишту.

Померање криве тражње

Фактори појединачне понуде

- *Појединачна понуда представља количину робе или услуге коју је произвођач спреман да прода по одређеној цени.*

ЦЕНА РОБЕ (ЗАКОН ПОНУДЕ)

ЦЕНЕ ФАКТОРА ПРОИЗВОДЊЕ

РАСПОЛОЖИВА ТЕХНОЛОГИЈА

ОЧЕКИВАЊА

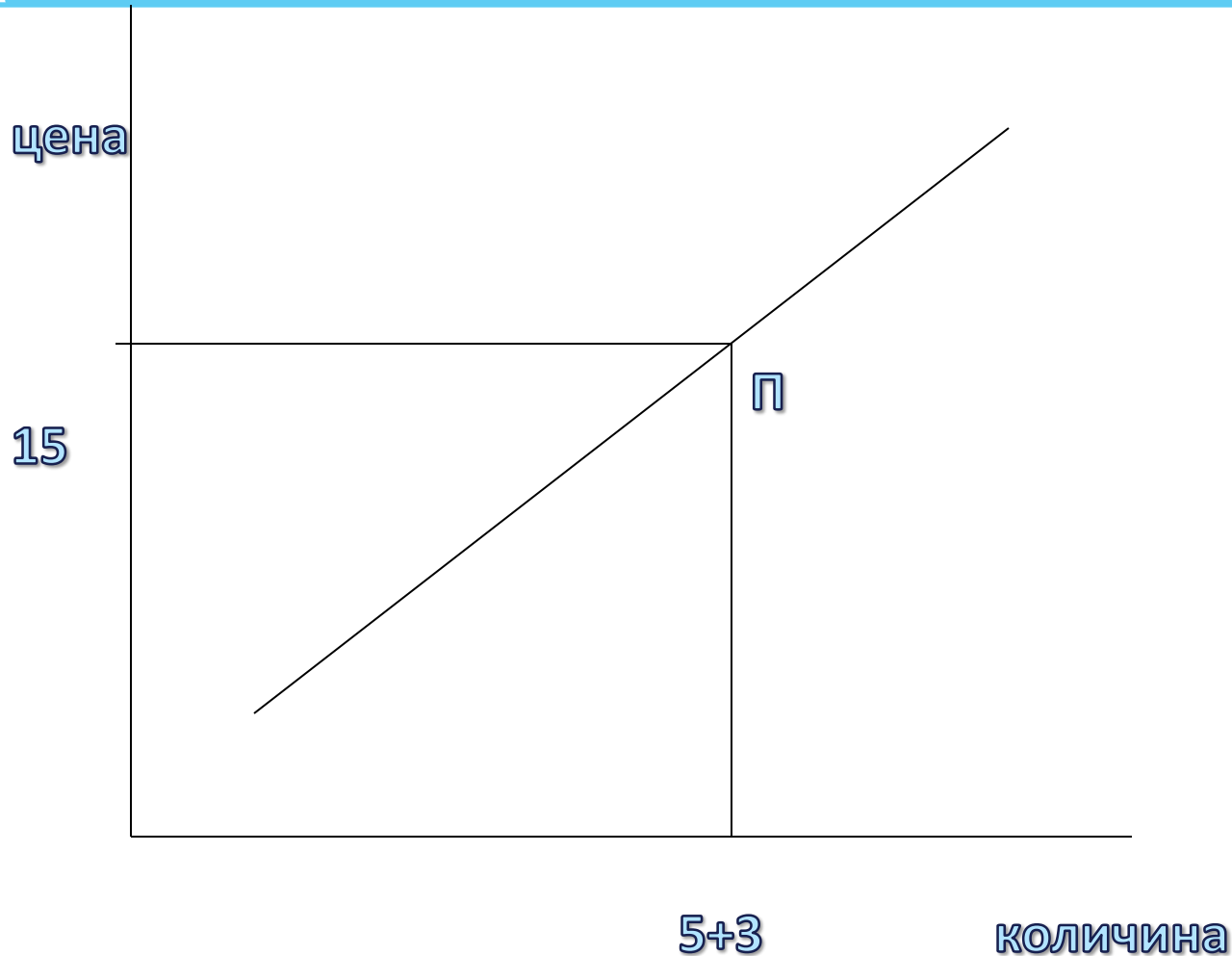
Крива понуде

Распоред појединачне и тржишне понуде

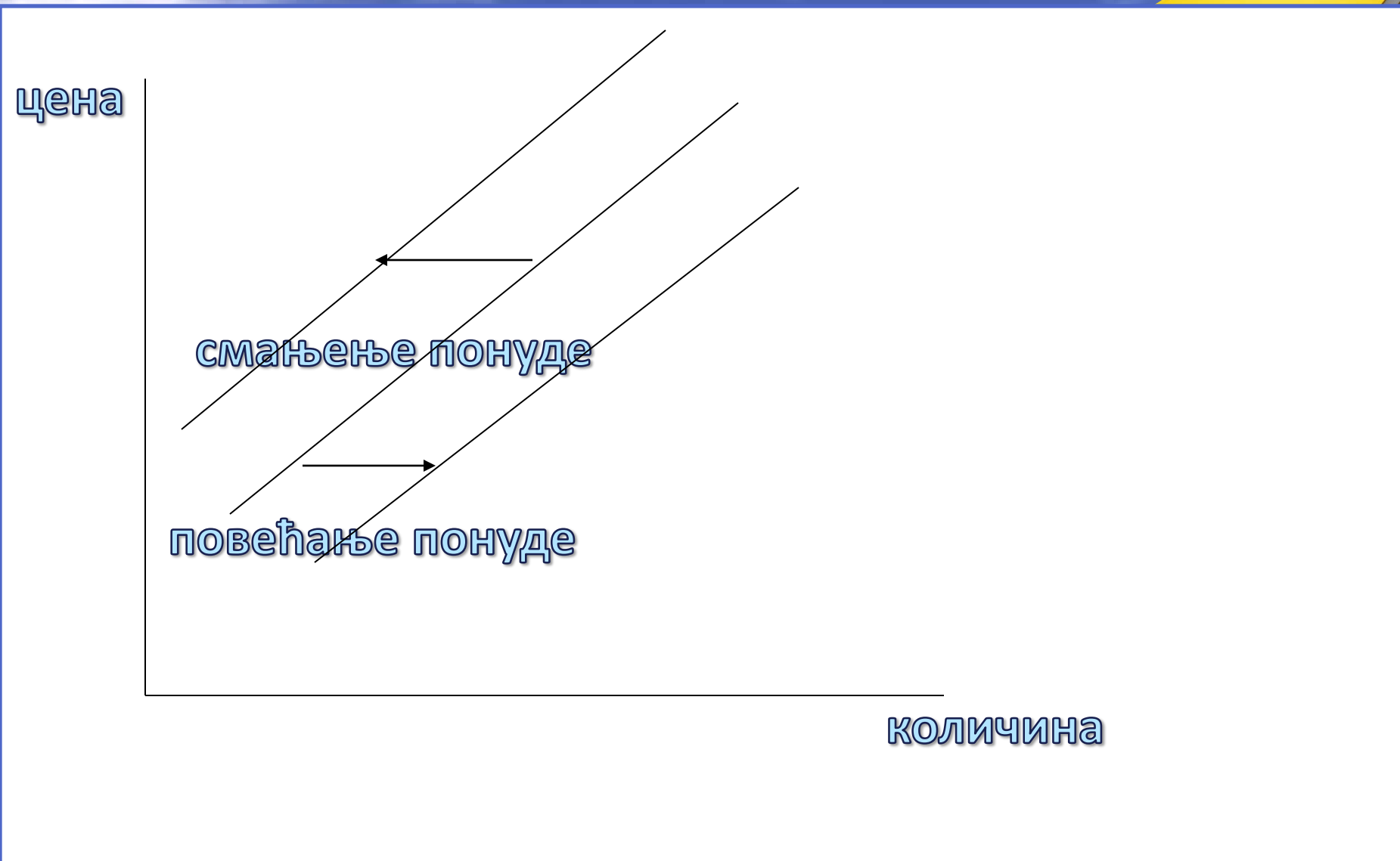
Цена	количина				укупно
	A		B		
0 din.	0	+	0	=	0
5 din.	1	+	1	=	2
10 din.	3	+	2	=	5
15 din.	5	+	3	=	8*
20 din.	7	+	4	=	11
25 din.	9	+	5	=	14
30 din.	11	+	6	=	17

Укупна тржишна понуда неке робе представља збир појединачних понуда свих произвођача, односно продаваца те робе на тржишту.

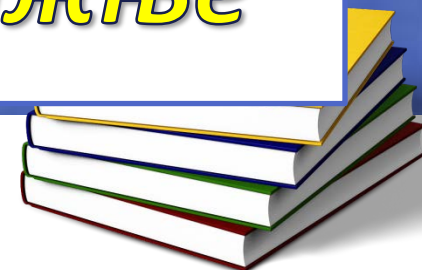
Крива тржишне понуде показује однос између цене неке робе и укупне понуђене количине те робе од свих произвођача на тржишту (нагиб нагоре)

Померање криве понуде

Равнотежа понуде и тражње

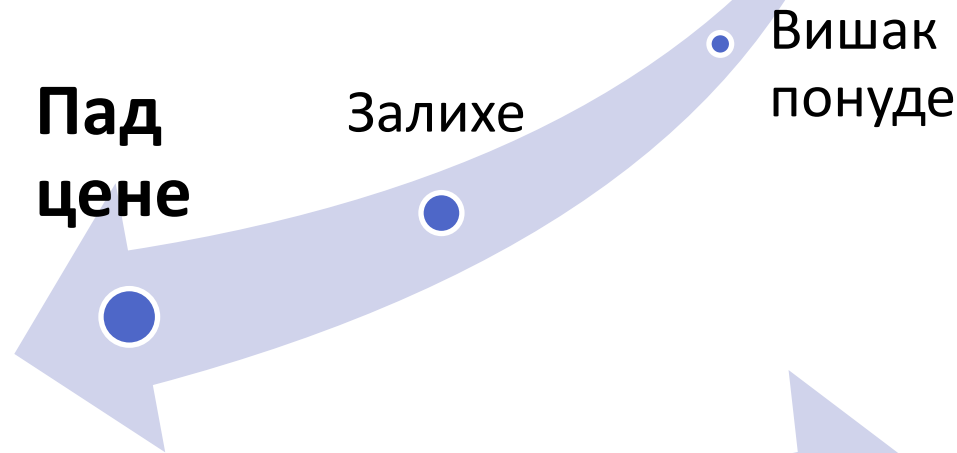

Тржишна равнотежа: ситуација у којој су понуда и тражња неке робе изједначене

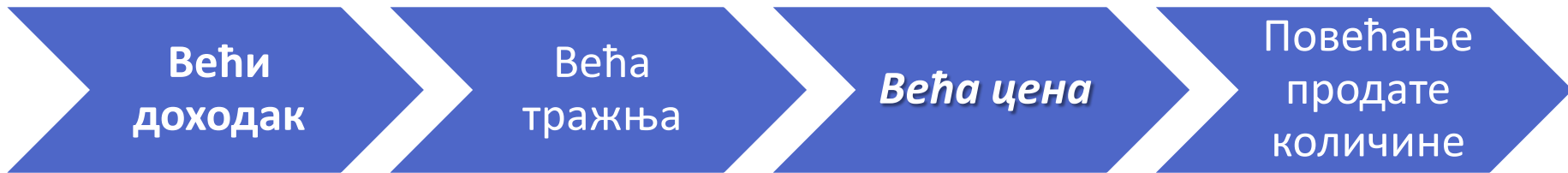
Равнотежна цена: цена која изједначава понуду и тражњу неке робе

Равнотежна количина: једнака количина понуде и тражње

Вишак понуде и тражње и прилагођавање цене

Промена тражње и промена понуде

Истовремена промена понуде и тражње

Велико повећање тражње, уз мало смањење понуде

Веће цене

Веће продате количине

Мало повећање тражње, уз велико смањење понуде

Веће цене

Мале продате количине

Еластичност тражње

Еластичност: мера која показује колико количина понуде или тражње реагује на промену неког фактора

Ценовна еластичност тражње: % промене количине тражње / % промене цене

Доходна еластичност тражње: % промене количине тражње / % промене дохотка

Нужне потребе → нееластична тражња

Потребе које су ствар личних склоности → еластична тражња

Робе супститути → еластична тражња

Временски хоризонт → у дужем периоду еластичнија тражња

Еластичност тражње

- Еластична тражња \rightarrow еластичност > 1
- Јединична еластичност \rightarrow еластичност $= 1$
- Нееластична тражња \rightarrow еластичност < 1

- Укупан приход = цена \times количина (или износ плаћен од купаца, а примљен од продаваца)
- Код еластичне тражње \rightarrow смањење цене \rightarrow већи укупни приход произвођача, пад цене повећава $C \times Q$
- Код нееластичне тражње \rightarrow смањење цене \rightarrow мањи укупан приход произвођача, пад цене смањује $C \times Q$

Еластичност понуде

Ценовна еластичност понуде: % промене количине понуде / % промене цене

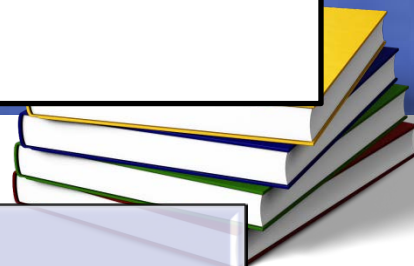
Могућности произвођача да промене количину робе

Временски хоризонт → у дужем периоду еластичнија понуда

Еластичност понуде

- Савршено еластична понуда → еластичност = ∞
- Еластична понуда → еластичност > 1
- Јединична еластич. → еластичност = 1
- Нееластична понуда → еластичност < 1
- Савршено нееластична понуда → еластичност = 0

Контрола цена

Плафон
цена

Максимална
цена

ПЛАФОН ЦЕНА <
РАВНОТЕЖНЕ
ЦЕНЕ →
ОБАВЕЗУЈЕ

КОНТРОЛА
СТАНАРИНА

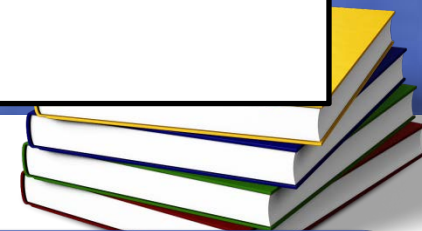
Под цена

Минимална
цена

ПОД ЦЕНА >
РАВНОТЕЖНЕ
ЦЕНЕ →
ОБАВЕЗУЈЕ

МИНИМАЛНА
ПЛАТА

ВИШАК НА ТРЖИШТУ

**ПОТРОШАЧКИ
ВИШАК**

**ПРОИЗВОЂАЧКИ
ВИШАК**

**УКУПАН
ВИШАК
НА
ТРЖИШТУ**

ПОТРОШАЧКИ ВИШАК

- **Спремност за плаћање** представља максималну цену коју је купац спреман да плати за неку робу
- **Потрошачки вишак: разлика између цене коју је купац био спреман да плати и цене коју је стварно платио**
- Када цена пада → повећава се потрошачки вишак (постојећих и нових купаца)
- **Значај потрошачког вишка:** представља економску корист потрошача!

Утицај пореза на потрошачки вишак

Већи
порез

Већа
цена

Нижа
тражња

Већи
порез

Повећање
пореског
прихода

*Мањи
потрошачки
вишак*

Утицај пореза на потрошачки вишак

- **Износ смањења потрошачког вишка – Износ повећања пореског прихода = Чист губитак потрошачког вишка (ЧГпв)**
- **ЧГпв показује да порез на потрошњу више кошта потрошаче него што држава успева да оствари повећање пореског прихода!**

ПРОИЗВОЂАЧКИ ВИШАК

- **Укупни трошак произвођача = стварни трошак + опортунитетни трошак**
- ***Трошак: спремност произвођача да продају робу (најнижа цена по којој су спремни да продају)***
- **Произвођачки вишак: разлика између износа који је плаћен продавцу (тржишне цене) и минималног износа по коме је продавац био спреман да прода робу!**
- **Пораст цене → већи произвођачки вишак (постојећих и нових произвођача)**
- ***Значај произвођачког вишка: мера економске користи произвођача!***

УКУПАН ВИШАК

- *Укупан вишак = потрошачки вишак + произвођачки вишак*
- Потрошачки вишак = цена коју су купци спремни да плате – Износ новца који су платили
- Произвођачки вишак = износ новца који су примили продавци – трошкови продаваца
- Износ новца који плаћају купци = износ новца који примају продавци
- *Укупан вишак = Цена коју су купци спремни да плате – трошкови продаваца!*
- Ефикасно тржиште максимизира укупни вишак који остварују сви учесници на тржишту

ТРЖИШНА РАВНОТЕЖА НА ТПК

- Укупан вишак је област између криве понуде и криве тражње до равнотежне количине
- ТПК усмерава понуду робе оним купцима који је највише вреднују!
- ТПК усмерава тражњу робе оним продавцима који ту робу производе с најмањим трошковима!
- ТПК максимизира укупан вишак на тржишту, односно производи се количина која максимизира укупан вишак на тржишту!

ЕКОНОМСКИ ЕФЕКТИ ОПОРЕЗИВАЊА

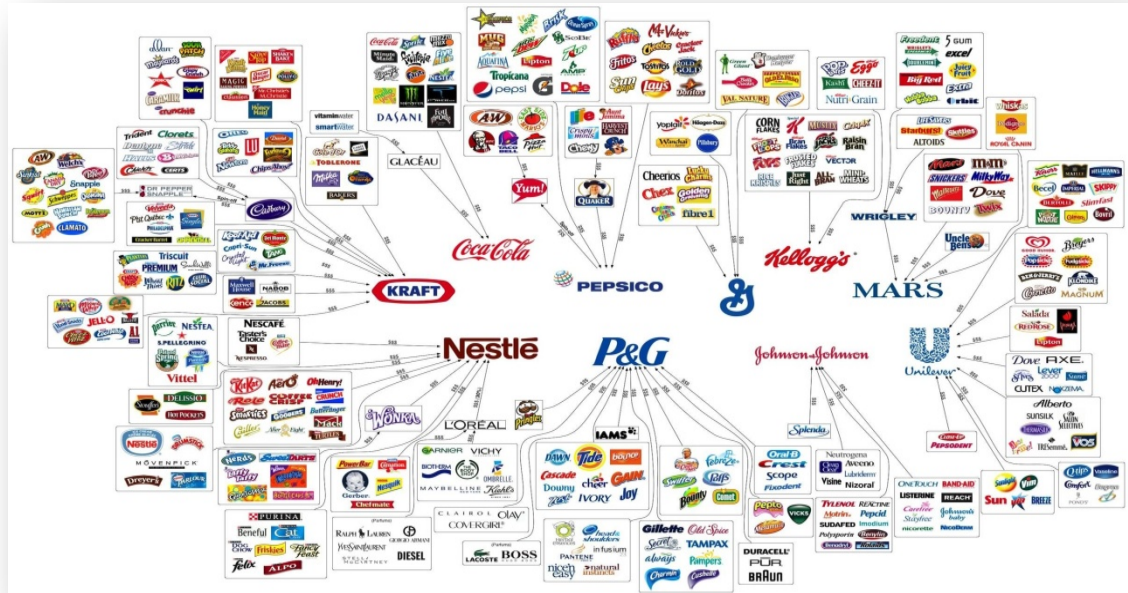

ОСНОВНЕ ЗАКОНИТОСТИ ОПОРЕЗИВАЊА

1. Што је већа еластичност понуде и тражње
→ већи чист губитак
 2. Мали порез → порески приход је већи у односу на мали чист губитак
 3. Велики порез → порески приход је знатно мањи у односу на велики чист губитак
- *Који је порез бољи?*

ЕКОНОМСКИ ЕФЕКТИ СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ

- Светска цена: цена која преовладава на светском тржишту
- Шта се дешава ако је светска цена изнад домаће цене, а шта уколико је испод домаће цене?

- Извоз:
- повећава цену извозне робе на домаћем тржишту → пад количине тражње те робе → вишак понуде → пласирање на светско тржиште
- Извоз → корист за домаће произвођаче → трошак за домаће потрошаче → укупна корист за земљу извозницу је већа
- Увоз:
- Домаћа цена пада → расте тражња за том робом → вишак тражње → покрива се увозом
- Увоз → трошак за домаће произвођаче → корист за домаће потрошаче
- Трговина може користити свима!

Политика царина и квота

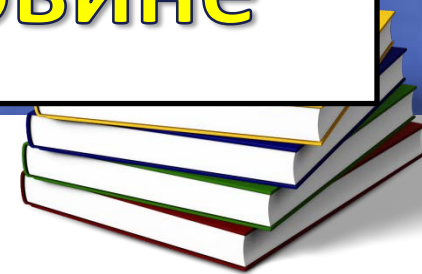
- **Царина: порез на увезену робу!**
- **Царина повећава цену домаће и цену увезене робе → корист домаћим произвођачима → трошак домаћих потрошача → раст државних прихода**
- **Царина → чист губитак потрошачког вишка**

Квоте

- **Увозна квота: ограничење количине увоза иностране робе (увозна дозвола)**
- **Ограничен увоз смањује домаћу цену у односу на цену која била пре увоза, али је даље изнад светске цене → корист за домаће произвођаче → трошак за домаће потрошаче**
- **Царине → повећавају државне приходе, увозне квоте доносе профит власницима увозних дозвола**

Користи од слободне трговине

**ВЕЋА
РАЗНОЛИКОСТ
РОБА**

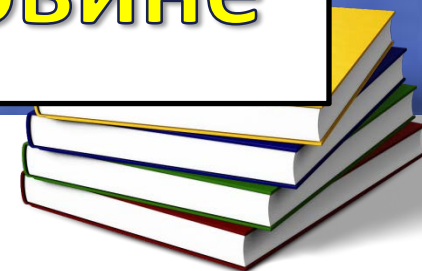
**НИЖИ ТРОШКОВИ
ПРОИЗВОДЊЕ**

**СЛОБОДНА
ТРГОВИНА**

**ВЕЋА
КОНКУРЕНЦИЈА**

**КОРИШЋЕЊЕ
ТЕХНОЛОШКИХ
ЗНАЊА**

Противници слободне трговине

**НЕЗАВИСНОСТ
ПРИВРЕДЕ**

**ЗАШТИТА ДОМАЋЕ
ПРИВРЕДЕ**

**НЕСЛОБОДНА
ТРГОВИНА**

**СПРЕЧАВАЊЕ
ОТПУШТАЊА
РАДНИКА**

?

ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА ПРАВА

- ***ЕАП примењује економске методе у проучавању форме, структуре, развоја и ефеката права и правних института.***
- **Предмет ЕАП: правни институти (установе) унутар:**
 1. **грана права које имају економску основу (радно, антимонополско, пореско право...)**
 2. **облигационог права (својина, уговори и накнада штете),**
 3. **кривично, грађанско, управно, кривично-процесно, итд.**

ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА ПРАВА

- Полазна основа ЕАП: право има економску логику (принцип трошкова и користи)
- Критика ЕАП:
 - 1. редуccionистички приступ праву и правним проблемима,**
 - 2. игнорисање правде и правичности.**
- Одговор критици: правичност = ефикасност
- Пример: накнада штете: починилац штете треба да плати не само јер је починио штету, већ и из угла превенције (ефикасности)

ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА ПРАВА

- ✓ У САД у 19. веку покрет под окриљем Институционалне економије (Оливер Вендел Холмс)
- ✓ Развој ЕАП као научне дисциплине: САД, 20. век
- ✓ Значајна имена:
 1. Познер, Калабрези (чикашка школа);
 2. Коуз (неоинституционална ЕАП);
 3. Хајек, Мисес (аустријска школа);
 4. Бјукенен (теорија јавног избора);
 5. Нојман, Моргенштерн (теорија игара);
 6. Сунстеин, Џолс (бихевиорална ЕАП).

ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА КРИМИНАЛА

- Родоначелник: Гери Бекер

- Базична претпоставка:

криминалци су рационални људи који максимизирају своју корисност (ОНК)

- Криминалци упоређују: ОНК од кршења закона са ОНК од законитих делатности

- Објашњење зашто у популацији криминалаца постоји велики број људи са *нижим степеном образовања*

ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА КРИМИНАЛА

- **ОНК од чињења кривичних дела има две компоненте:**
 - 1. висина запрећене казне**
 - 2. вероватноћа откривања и кажњавања**
- **Одвраћање од чињења кривичних дела: генерална превенција криминална**
- **Специјална превенција криминала: ресоцијализација конкретног криминалца и поправљање његовог понашања**

КОЈИ СУ ТРОШКОВИ КРИМИНАЛА?

1. *Штета коју подноси оштећено лице (жртва кривичног дела)*
2. *Опортунитетни трошак од чињења кривичног дела (највећа зарада у законитој делатности)*
3. *Трошкови извршења казни (затворских, новчаних и других казни)*
4. *Трошкови превенције криминала (трошкови улагања у полицију и правосуђе, трошак мера безбедности...)*

КОЈА ЈЕ КАЗНА ОПТИМАЛНА?

- **НОВЧАНА ИЛИ КАЗНА ЗАТВОРА?**
- Новчана казна не изискује додатне ресурсе
- Казна затвора изискује додатне ресурсе (плате управника и особља, храна и смештај затвореника, итд)
- **Следи да је: новчана казна супериорнија у односу на казну затвора!**
- **КОЈИ ЈЕ ИЗНОС КАЗНЕ ОПТИМАЛАН?**
- **Максималан износ казне = укупан износ богатства преступника**
- Ако нема довољно имовине → допуна казном затвора

КОЈА ЈЕ КАЗНЕНА ПОЛИТИКА ПОЖЕЉНА?

- **УВЕЋАЊЕ ЗАПРЕЂЕНЕ КАЗНЕ (1) ИЛИ ПОВЕЋАЊЕ ВЕРОВАТНОЋЕ (2)?**
- **Два фактора:**
 - 1. *Укупни трошкови* знатно су већи у случају повећања вероватноће откривања и кажњавања (2) него увећања запређене казне (1)**
 - 2. *Однос према ризику*, ако је неутралан → предност 1, ако има аверзију према ризику, предност 2.**

ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА ОДШТЕТНОГ ПРАВА

- **Штета:** материјална и нематеријална
- **Принцип потпуне накнаде штете**
(сатисфакција у случају нематеријалне штете)
- **Одговорност за накнаду штете:** правно питање
- **Превенција штета (спречавање штета):** економско питање
- **Правници:** *ex post*; **економисти:** *ex ante*

ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА ОДШТЕТНОГ ПРАВА

- Штетна радња = негативни екстерни ефекат
- Штета: екстерни трошак створен том радњом
- Потпуна накнада штете: метод интернализације екстерних трошкова створених штетном радњом
- Кључно је утицати на *пажњу* потенцијалних починилаца штете, а то се постиже потпуном накнадом штете, по принципу:
 - “Ако он/она плати све данас, сутра ће бити пажљив/а”.

ЕКОНОМСКА АНАЛИЗА ОДШТЕТНОГ ПРАВА

- Превенција подразумева предузимање одређених мера, а те мере коштају, те следи:
- Трошак превенције = укупна новчана сума потрошеној за предузимање превенције
- ***Свака додатна мера превенције (маргинални трошак) смањује вероватноћу настанка штете (маргинална корист)***
- **МТп = МКп → оптималан (ефикасан) ниво превенције**

Очекивани укупни трошкови штета

- ОУТШ обухватају:
 1. Трошак превенције штете
 2. Трошак очекиване штете (најчешће новчани)
- Када су ОУТШ најнижи?
- Када је пажња на ефикасном нивоу!
- Пажња је на ефикасном нивоу: $MTp = MKp$
- Пример: возња аутомобилом
- Поука: ефикасна пажња је она која нас штити од настанка штете!

Економска анализа парнице и преговарања

- Неколико метода решавања спорова:
 1. Парница (*једна страна добија, друга губи*)
 2. Непосредно преговарање (*вин-вин ситуација*)
 3. Посредно преговарање (*медијација*)
- Како проценити ефикасност парнице у односу на преговарање?
- Одговор: *очекивани укупни трошкови парнице (ОУТП)*

Очекивани укупни трошкови парнице

- ОУТП обухватају:
 - 1. Административне трошкове (АТ)**
 - 2. Трошкове судијских грешака (ТСГ)**
- АТ: радна снага, реални капитал, трошкови извођења доказа, итд.
- ТСГ настаје приликом одређивања висине штете или утврђивања одговорних лица
- I налаз: *ако је досуђена одштета мања од претрпљене штете → смањење пажње починиоца штете и обрнуто*
- II налаз: *ако је погрешно утврђено одговорно лице → смањење пажње и обрнуто*
- Последице: превелики број штетних радњи и штета!

Како мерити ОУТП?

- Административни трошкови (АТ) лако су мерљиви (имају новчани израз)
- Трошкови судијских грешака (ТСГ) мере се на основу стандарда перфекције
- Стандард перфекције: суд има *све информације* о правним и фактичким питањима
- ***Разлика између досуђене одштете и потпуне накнаде штете = величина судијске грешке***
- Које су последице судијских грешака?
- ***Пример: контрола квалитета производа (5.000 дин. штета – 1.000 на име уштеде = 4.000 Нето друштвени трошак)***

Зашто рационални тужилац подиже тужбу?

- Две врсте трошкова:
 1. Трошак подизања тужбе (ТТ)
 2. Парнични трошкови
- Након подизања тужбе:
 1. Могућност поравнања, ОВП
 2. Могућност парнице (суђења), ОВС
- **Рационални тужилац ће подићи тужбу ако и само ако су ТТ нижи од ОВТЗ.**
- ОВС и ОВП су елеменат ОВТЗ.

Зашто рационални тужилац подиже тужбу?

- **Тужилац настоји да максимизира очекивани добитак по основу пресуде или поравнања**
- **Тужени настоји да минимизира очекивани губитак (очекивани трошак одговорности)**
- **Пример: како ће се понашати тужени ако има могућност да плати по основу поравнања 1.000 евра, а стварна штета износи 2.000 евра и суд досуђује потпуну накнаду штете?**

Фактори избора између поравнања и суђења

- *Подизање тужбе је вероватније:*
 - 1) ако је већа вероватноћа да тужилац добије парницу;
 - 2) уколико је већа очекивана новчана накнада (под условом да тужилац добије парницу);
 - 3) ако су трошкови поступка нижи (укључујући и хонораре адвоката);
 - 4) ако тужилац нема аверзију према ризику, односно тужени има аверзију према ризику;
 - 5) и ако се повећа стопа штетних догађаја.

Фактори избора између поравнања и суђења

- Ако очекујемо већу новчану накнаду → већа ОВС у првом степену → већа ОВТЗ
- Крајња последица: повећање броја тужби!
- У погледу превенције?
Већи ниво пажње потенцијалних починилаца штете → мањи број штета → смањење вероватноће подизања тужби
- Закључак: већа новчана накнада → повећање броја тужби (до одређене тачке), па смањење броја тужби!

Фактори избора између поравнања и суђења

- Фактори склапања поравнања:
 1. **Страначка перцепција вероватноће победе на суђењу** (ако две стране имају исту перцепцију увек постоји могућност да се договоре)
 - *Што је песмизам тужиоца у победу већи већа је вероватноћа склапања поравнања*
 2. **Ризик** (што је тужилац одбојнији према ризику већа је вероватноћа склапања поравнања)
 3. **Стратегијско понашање странака** (подела кооперативног вишка)

Хвала на пажњи